

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

FORMATION OF A STRATEGY TO OPTIMIZE THE TAX BURDEN OF SMALL BUSINESS ENTITIES

Резюме. Оптимізація податкового навантаження є дуже актуальним завданням і займає важливе місце серед завдань фінансового менеджменту підприємств у сучасних умовах. Зростаюче значення економічних важелів в управлінні прибутковістю підприємства вимагає використання оптимальних методів податкового планування та оцінки їх ефективності. У більшості випадків поняття "податкове планування" з урахуванням сучасних методів і підходів до його оптимізації, вивчення принципів оптимізації податкового навантаження суб'єктів господарювання та її ефективності шляхом формування "податкового календар" є актуальним завданням для будь-якого підприємства. Бажання мінімізувати податкові платежі притаманне всім типам організацій суспільства. Основна причина полягає в тому, що податки та платежі здійснюють істотний вплив на формування рівня витрат і доходів підприємства, незалежно від його розміру, типу і галузевої приналежності. Податок за своїм змістом є своєрідною платою громадян за колективну вигоду, одержувану від держави за допомогою здійснення фінансових функцій, в той час як податок є проявом вилучення і відчуження частини доходів підприємства на користь держави, з метою забезпечення його нормального функціонування. Процес оптимізації податкового навантаження підприємств слід розглядати як позитивне явище, яке дозволяє суб'єктам господарювання використовувати право на законне зменшення податкових платежів відповідно законодавства України в процесі провадження господарської діяльності.

Summary. Optimizing the tax burden is a very urgent task and occupies an important place among the tasks of financial management of enterprises in the context of financial resource management. The growing importance of economic levers in the management of the company's profitability requires the use of optimization methods of tax planning and

assessment of their effectiveness. In most cases, the concept of "tax planning" taking into account modern methods and approaches to its optimization, studying the principles of modern methods of optimizing the tax burden of an enterprise and its effectiveness through the formation of the so-called "tax calendar" is an urgent task for any enterprise. Tax evasion is inherent in all types of organizations in society. The main reason is that taxes have a significant impact on the formation of the level of expenses and income of the enterprise, regardless of its size, type and branch affiliation. By its content, the tax is a kind of payment of citizens for the collective benefit received from the state through the implementation of financial functions, while the tax is a manifestation of the withdrawal and alienation of a part of the company's income for the benefit of the state, in order to ensure its normal functioning. The process of optimizing the tax burden of enterprises should be considered as a positive phenomenon that allows business entities to use the right to legally reduce tax payments in accordance with the Tax Code of Ukraine in the course of conducting business activities.

Вступ. Оподаткування є важливою економічною складовою ведення бізнесу. Завдяки сплаті податків підприємствами, держава отримує джерело надходження коштів для покриття поточних бюджетних витрат і може забезпечувати важливі для економіки та суспільства процеси.

Система оподаткування підприємств залежить від сфери діяльності, має безліч функцій і регулюється Податковим кодексом України, а Державна податкова інспекція та Пенсійний фонд України забезпечують контроль за правильністю обчислення і сплати податків, відповідальність за розрахунок і сплату податків несуть бухгалтер і керівник.

Розмір податкового навантаження в Україні можна побачити при аналізі основних податків, розмір яких безпосередньо впливають на функціонування суб'єктів господарювання, до них належать: податок на прибуток; ПДВ; обов'язкові платежі із заробітної плати (ЄСВ, ПДФО та ВЗ) [1, 2]. Саме ці податки та платежі вносять основний вплив на функціонування підприємства та формування прибутку, оскільки податок на прибуток безпосередньо впливає на формування фінансових ресурсів для розвитку виробництва, а скорочення відрахувань дозволяє збільшити матеріально-технічний потенціал підприємства, використовуючи вивільняються кошти.

Для суб'єктів, які є платниками ПДВ, саме він становить основну частину відрахування. ПДВ є ціноутворюючим елементом, оскільки включається в ціну реалізованого товару. А оскільки ПДВ суттєво

впливає на загальний рівень цін, то і знижує прибуток підприємства. Кінцевим платником ПДВ є одержувач товарів або послуг.

Обов'язкові платежі із заробітної плати, також мають дуже істотний вплив на показники діяльності. ЄСВ та податок з доходу фізичних осіб також включаються до собівартості виготовленої продукції (наданих послуг) і таким чином перекладаються на кінцевого споживача.

Хоча податок на прибуток підприємств зменшує їх чистий прибуток, проте він відіграє роль певного стимулятора ефективного управління витратами і планування фінансових потоків. Підприємства, які інвестують в обладнання, не економлять на заробітній платі працівників і розвивають нові напрямки, платять менше податків, ніж ті, які не розподіляють прибуток.

Фізичні особи, які працюють в штаті, делегують право і обов'язок обчислювати податки і перераховувати їх бухгалтерії підприємства на казначейський рахунок, а підприємство відіграє роль податкового агента працівників.

Компанії, які виробляють і продають підакцизні товари, включаючи алкоголь, тютюнові вироби, паливо і т.д. сплачують на користь держави так званий акцизний податок. Також у структуру податкового навантаження підприємств входять податки на землю або транспорт, що знаходяться в користуванні, а також митні збори тощо.

Основна частина. Станом на 2024 рік для компаній, що працюють у правовому полі України, встановлюються наступні розміри основних податків та платежів: податок на прибуток підприємств - 18%; ПДВ - 20%; ПДФО - 18%; військовий збір - 1,5%; ЄСВ - 22%.

Фізичні особи - підприємці, на спрощеній системі оподаткування, можуть вибрати одну з найкращих ставок. Критеріями відбору є оборот коштів і кількість співробітників. Згідно із законодавством України, можна вибрати певну групу платників єдиного податку. Підприємці I групи оподатковуються у розмірі 10% від прожиткового мінімуму, підприємці II групи оподатковуються у розмірі 20% від мінімальної заробітної плати, підприємці III групи оподатковуються у розмірі 5% від доходу і не є платником ПДВ або 3% від доходу і є платником ПДВ.

Порушення норм законодавства є причиною для податкових перевірок і накладення штрафів.

Формування податкової стратегії є одним з важливих елементів фінансового менеджменту. З допомогою правильного податкового планування керівники можуть раціонально розподіляти витрати

виробництва, формувати прибуток, впливати на рівень конкурентоспроможності товарів і послуг, а також підвищити ефективність оподаткування. При цьому використання вивільнених у законний спосіб ресурсів та оборотних коштів можна направити на придбання нового обладнання, підвищення кваліфікації працівників або започаткування нових проектів. Під час формування стратегії оптимізації податкового навантаження підприємства і зниження ризиків дуже важливо враховувати норми діючого законодавства для уникнення податкових перевірок і санкцій. Оптимальна стратегія завжди повинна ґрунтуватися на аналізі економічної ситуації в сфері діяльності підприємства і фактичному фінансовому становищі підприємства.

Податкова оптимізація - це діяльність, що спрямована на зниження сум податків і обов'язкових платежів за умови такого ж або нижчого рівня доходу. В результаті, при таких самих або більших доходах суб'єкт господарювання буде сплачувати менші обов'язкові платежі державі. Основними напрямками з оптимізації оподаткування є: загальна організація бізнесу; вибір системи та умов оподаткування; облікова політика підприємства; оформлення окремих господарських операцій.

Методи податкової оптимізації, що застосовується суб'єктами господарювання, є законними при дотриманні наступних умов: не суперечать податковому, господарському та цивільному законодавству України; передбачені НП(С)БО або МСФЗ; операції мають економічне обґрунтування для підприємства, а не здійснюються з метою зменшення податкового навантаження. В даному випадку операцію можуть визнати фіктивною з нарахуванням втрачених державою податків.

Основним принципом формування податкової оптимізації це - ефект від реалізації стратегії оптимізації оподаткування повинен бути більшим, ніж витрати ресурсів затрачені на впровадження оптимізаційних заходів на підприємстві. Метою оптимізації є не тільки зниження податків, а й підвищення ефективності бізнесу та мінімізації супутніх витрат, зокрема:

- **Грошові ресурси.** Так, знижуючи податки на землю чи ЄСВ, компанії можуть знизити витрати, але при цьому вони отримають зростання прибутку і зростання податку на прибуток. Тому вигода від оптимізації інших податків і платежів повинна перевищувати втрати з сплати податку на прибуток.

- **Час.** Будь-які процеси реорганізації бізнесу потребуватимуть затрат часу від керівників та менеджерів суб'єктів господарювання. А

розширення структури може привести до збільшення витрат на організацію та управління бізнесом;

- Ділова репутація. Часті зміни в організації можуть призвести до затримки роботи з деякими постійними партнерами, бо такі операції можуть здатися підозрілими. Також це може вплинути на позитивну податкову історію під час реєстрації податкових накладних, яка використовується під час блокування податкових накладних.[3-5]

Оскільки кожен бізнес є унікальним, то при використанні окремих методів оптимізації необхідно враховувати особливості кожного платника податків, зокрема: усі види та напрями операційної діяльності; розміри бізнесу та окремих операцій; види податків, та система оподаткування; наявність інших бізнесів у власників суб'єкта господарювання; перспективи розвитку бізнесу; контрагенти та їхні системи оподаткування; галузева специфіка та особливості законодавства.

Основні методи оптимізації доцільно розглядати у розрізі видів податків.

Оптимізація податку на додану вартість (ПДВ)

При бюджетному відшкодуванні ПДВ розглядаються суто законні дії з метою розширити продажі компанії та оформити реальні товарозабезпечені поставки нерезидентам у митному режимі експорту:

1. *Перехід на спрощену систему оподаткування без сплати ПДВ* (використання 3 групи спрощеної системи зі ставкою 5%). При цьому перехід на єдиний податок значно збільшує ліміт річного доходу до 8 285 700 грн (на 1 січня 2024 р.), який дозволяє бути неплатником ПДВ у порівнянні з лише 1 млн грн. за загальних умов оподаткування.

2. *Відшкодування ПДВ з бюджету.* Створення умов постачання товарів та послуг нерезидентам за ставкою ПДВ 0% та отримання бюджетного відшкодування ПДВ при перевищенні податкового кредиту над податковими зобов'язаннями.

3. *Юридична заміна оформлення операцій між контрагентами на споріднені.* Зокрема зміна операції з оренди на позичку; купівлю-продаж товарів на комісійну торгівлю; купівлю-продаж сировини на послуги з переробки давальницької сировини тощо. Так оформлення відносин з давальницькою сировиною та використання товарів на комісії дозволяє уникнути ПДВ при передачі товару на зберігання, оскільки отримувач не купує, а зберігає його для подальшої обробки; операції позички з передачі платником ПДВ товарів та основних засобів за договором позички, передбачає їхнє повернення в майбутньому та не є постачанням товарів і, відповідно, не є об'єктом оподаткування ПДВ.

Оптимізація податку на прибуток

Основними методами податкової оптимізації для суб'єктів господарювання на загальній системі оподаткування – платників податку на прибуток є:

1. *Зміна системи оподаткування.* Перехід на спрощену систему оподаткування, 3 групу єдиного податку зі ставкою 3% для платника ПДВ або 5% для неплательника ПДВ дозволяє зменшити податкове навантаження – сплачуючи 3 або 5% єдиного податку, а не 18% податку на прибуток.

2. *Зміна форми організації бізнесу:*

2.1. *Використання ФОП на 2 або 3 групі єдиного податку.* При цьому ведення частини бізнесу можна перенести на зареєстрованих ФОП, що дозволить отримати:

- зниження податків. Єдиний податок для 2 групи становить фіксовану ставку, що складає 20% мінімальної зарплати та становить 1420 грн (на 1 січня 2024 р.), для 3 групи складає 3% від доходу для платників ПДВ або 5% від доходу для неплательника ПДВ.

- відсутність обов'язкового військового обліку. Оскільки для ФОП немає обов'язку вести військовий облік, то наймати працівників краще через ФОП, що також зменшує витрати.

2.2. *Застосування трансфертного ціноутворення.* При цьому організовується схема взаємодії між підприємствами одного власника, при якому встановлюються потрібні ціни за операціями цих підприємств, що дозволяє «перерозподіляти» прибуток між ними таким чином, щоб або мінімізувати його, або окремі підприємства перетворювати на збиткові.

2.3. *Формування системи підприємств на різних системах оподаткування.* Здійснення окремих операцій через власних ФОП дозволить вкластися в річні ліміти з оподаткування на різних групах єдиного податку, що забезпечить переваги в оподаткуванні.

3. *Юридична заміна оформлення операцій на споріднені.* Зокрема, використання операції з безоплатної передачі активів або безповоротної фінансової допомоги від засновників як додаткових внесків – понад розмір статутного капіталу дозволяє суб'єкту-отримувачу цих додаткових внесків використовувати їх не як дохід, а як внески від засновників, які не збільшують розмір статутного капіталу.

4. *Застосування переваг оподаткування «Дія Сіті»:* ставка податку на прибуток резидентів «Дія Сіті» становить 9%, що в 2 нижча за звичайну ставку 18%; базою оподаткування визначається виведений капітал, а не оподатковується сам прибуток.

На додаток до методів організаційної оптимізації до платників податку на прибуток також застосовують "бухгалтерські" методи, зокрема зміна елементів облікової політики підприємств та зміна облікових оцінок. Насправді стандарти бухгалтерського обліку пропонують застосування різних методів обліку певних операцій і активів, які по-різному впливають на фінансові результати підприємства, що безпосередньо впливає на оподаткування.

Проте, застосування "бухгалтерських" методів не дозволяє знизити податок на прибуток, а лише дає можливість перенести його виникнення в часі. Наприклад, якщо застосувати метод прискореної амортизації, то враховуючи, що загальна сума витрат за весь період експлуатації ОЗ буде однаковою при будь-якому методі нарахування амортизації, в перший рік експлуатації можна списати більшу частину витрат на ОЗ. Таким чином формується відстрочення платежу, що є вигідним, оскільки вартість грошового потоку в часі зменшується за рахунок інфляції.[2, 5-7]

«Бухгалтерські» методи оптимізації податку на прибуток:

1. *Збільшення витрат на створення резервів і майбутніх забезпечень*, зокрема на: резерви сумнівних боргів; забезпечення майбутніх виплати відпусток працівникам; виконання гарантійних зобов'язань; виконання зобов'язань за контрактами.

2. *Використання методу прискореної амортизації ОЗ* Дозволяє зменшити залишкову вартість ОЗ, збільшити витрати на амортизацію в перші роки використання об'єкта ОЗ та зменшити прибуток до оподаткування.

3. *Застосування «нульової» ліквідаційної вартості ОЗ* дозволяє збільшити вартість основних засобів, що амортизується.

4. *Метод зменшення корисності ОЗ* дозволяє застосовувати визнання витрат при зміні очікуваних доходів від використання морально застарілих основних засобів.

5. *Збільшення межі розділення ОЗ та малоцінних необоротних матеріальних активів за вартістю*, та застосування методу 100% амортизації для МНМА. Використання даного методу дозволяють віднести до складу МНМА більше об'єктів, за якими можна нараховувати 100% амортизації відразу на всю їхню вартість. [6]

6. *Оформлення поточного ремонту замість модернізації*. Вартість поточного ремонту, виконаного для підтримки обладнання операційної системи в робочому стані, включається в поточні витрати за період. Однак витрати на вдосконалення спочатку включаються в початкову вартість ОС, і тоді межа між поточними ремонтами та поліпшеннями, які уповільнюють визнання витрат на кілька років

експлуатації ОС, на кілька років до поточної вартості через знос ОС, часто є довільною.

7. *Уцінка запасів.* Дозволяє знизити первісну вартість запасів до рівня чистої реалізаційної вартості запасів, що знижує рівень доходу.

Ще одним напрямком зниження податкового навантаження є оптимізація обов'язкових платежів заробітної плати, зокрема ЄСВ, оскільки він є найбільшим обов'язковим платежем з заробітної плати та відноситься до витрат підприємства. Що стосується податку на доходи фізичних осіб та військового збору, то він формується з доходів працівника, тому сам працівник більше зацікавлений в їх оптимізації, ніж роботодавець.

Оптимізація зарплатних платежів та податків:

1. *Використання ФОП* замість найманих працівників осіб. При цьому економія досягається за рахунок ЄСВ – виплата ЄСВ для ФОП у розмірі 22% від мінімальної заробітної плати та перераховується самим ФОП, який у період воєнного стану та 12 місяців після його завершення може бути не сплачений.

2. *Використання інших виплат замість заробітної плати.* Законодавство дозволяє змість зарплати працівнику видати грошову матеріальну допомогу, подарунок у натуральній формі або дивіденди, при цьому забезпечується економія на ЄСВ в розмірі 22% від фонду зарплати.

3. Використання «Дія Сіті». Переведення найманих працівників у статус резидентів «Дія Сіті» дозволяє застосовувати оподаткування доходів фахівців «Дія Сіті», зокрема: сплачується ЄСВ від мінімальної зарплати в розмірі 22% - 1760 грн (з квітня 2024р.), а не зі всієї зарплати фахівця; ПДФО становить 5 % проти 18%.

Висновки. При оптимізації податкового навантаження зниження податкових платежів - це, перш за все, спосіб поліпшити фінансове становище і підвищити інвестиційну привабливість підприємства, а не основна мета підприємства, оскільки основним критерієм інвестиційної привабливості акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю є чистий прибуток. Від цього залежить можливість виплат інвесторам і рівень оцінок акцій на біржі. З цієї причини правильно вживати заходів щодо зниження податків тільки в тому випадку, якщо розрахунки вказують на збільшення чистого прибутку. Неприпустимо знижувати податки за рахунок погіршення фінансового становища підприємства. Отже, процес оптимізації податкового навантаження підприємства слід розглядати як позитивне явище, яке дозволяє суб'єкту господарювання законно використовувати право на зменшення податкових платежів відповідно

до Податкового кодексу України в ході провадження господарської діяльності. Але на практиці легальні і неправові методи податкової оптимізації тісно переплітаються, приводячи до порушень закону і зловживань податковим законодавством.

Таким чином, критерієм для визначення рівня такого "зловживання" є мета здійснення економічної діяльності, обґрунтоване зниження податкового навантаження за операціями, що підлягають податковій оптимізації, та отримання прибутку, або зменшення суми податку, яка має бути сплачена за операції з ухилення від сплати податків.

Список використаних джерел:

1. Оришин, Т. (2021). Напрями оптимізації податкового навантаження підприємств в контексті податкового планування. *Економіка та суспільство*, 2021. (25). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-82> (дата звернення: 11.10.2024).
2. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 12.10.2024).
3. S. Spivak, S. Krepych, I. Spivak, R. Brukhanskyi and U. Tkach, "Analysis of Tax Burden in Ukraine in the Context of European Integration," 2021 11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT), 2021, pp. 385-388, doi: 10.1109/ACIT52158.2021.9548630.
4. Королюк Т., Співак С., Капустяк Р. Організаційні аспекти бухгалтерського обліку на підприємстві. *Галицький економічний вісник*. 2024. Том 89. № 4. С. 63-69.
5. Онищенко В. Оптимізація податків 2024. Платформа Голоvbух. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/17274-optimizatsiya-podatktiv-2024>. (дата звернення: 12.10.2024).
6. Шарманська, В., & Заверуха, Т. (2023). Оптимізація оподаткування підприємств в сучасних економічних умовах. *Економіка та суспільство*, (58). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-70>. (дата звернення: 12.10.2024).
7. Святас С. В. Податкове планування та оптимізація оподаткування в контексті максимізації вигод платників податків та держави. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2017. № 2(50). С. 280–285. URL: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2017.2\(50\).280-285](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2017.2(50).280-285) (дата звернення: 12.10.2024).